

taormina '99

živa emeršič mali

Highway Society

Mali bratje

Taormina nekoč in danes – prenovljena izdaja nekoč predvsem zvezdniškega festivala ali kaj je "leto potem" počel poraženi ubežnik z beneške Mostre, Felice Laudadio

Filmski festival na Siciliji ima bogato zgodovino in tradicijo, ki se je predvsem Italijani radi spominjajo zaradi številnih domačih in tujih zvezd, ki so se nastavljale bliskavicam fotografov in kameram televizij. Sredi petdesetih so festival prirejali v bližnji Messini, danes kaotičnem, umazanem pristaniškem mestu, ki se je razvijalo hitreje, kot so ga zmogli krotiti vsi mestni očetje, urbanisti in karabinjerji skupaj. Zato so ves filmski cirkus preselili v idilično turistično mestece Taormino, kamnito priobalno gnezdo samo štirideset kilometrov ob obali navzdol. Odločitev se je izkazala za sijajno potezo, saj bolj pitoreskne, dramatične in atraktivne scenografije ne premore noben festival v Evropi! Taormina je namreč star zaselek, zgrajen na kamnitih gričih strmo nad morsko obalo, ki so ga dolga in burna stoletja zaznamovala z enkratno zmesjo ostalin različnih arhitektur, od grških templjev in protisaracenskih obzidij, do srednjeveških cerkva in kamnitih uličic. In kot da vsa stoletna dramatičnost ni dovolj, se na obzorju za kamnitim gnezdom dviguje večno živa Etna, sivi stožec z razžarjenim očesom na vrhu, iz katerega se ves čas po malem kadi. Prizorišče festivala je staro grško gledališče, katerega premer je ravno dovolj velik, da vanj postavijo platno velikih dimenzij in kakšnih tisoč petsto sedežev. Festival se že tradicionalno začne z nočno projekcijo na tem prizorišču. Geneza festivalskega programa ni preprosta, še manj lahko sledljiva kljub bogati medijski dokumentaciji. Glavnemu programu italijanske produkcije, ki je že v Messini pomenil osrednjo privlačnost predvsem za domače medije, ker so v njegovem okviru podeljevali italijanske "oskarje" – davide (po Donatelovi predlogi), so se z leti pridružili različni spremljevalni programi. Prav ti odražajo na eni strani duha časa (recimo pojav programa "avtorskega" filma v šestdesetih, pa program ameriških "neodvisnih" v sedemdesetih), po drugi pa trajno rivalstvo med italijanskimi filmskimi festivali. Snovalci taorminskega programa so si od vsega začetka pomagali z ameriški filmi in še bolj z ameriški zvezdami.

Že prva izdaja festivala se je začela s filmom *Zeleni ogenj* (*Green Fire*, 1954, režija Andrew Marton) z Grace Kelly in Stewartom Grangerjem v glavnih vlogah. Oba sta se seveda udeležila otvoritve in se po atraktivnih pečinah nastavljala fotografom. To je bil začetek serije obiskov največjih zvezd svetovne kinematografije v Taormini, pa tudi začetek množične medijske eksploatacije zvezdnikov v promocijske namene festivala. Šestdeseta leta priženejo zvezdniški blišč v Taormini do spektakularnega vrhunca – "la dolce vita" se iz Rima dobesedno preseli na Sicilijo. Italijanski zvezdniki v svojem nastopu nič ne zaostajajo za ameriški. Na ulicah mesteca je moč srečati Joan Crawford, Marlene Dietrich, Sophio Loren, Alaina Delona in Alberta Sordija, Gregoryja Pecka, Adriana Celentana, Marcella Mastroianni in Tonyja Curtisa, Elisabeth Taylor in Richarda Burtona. V tem času se pojavita tudi

spremljevalna programa štirje dnevi kritike (Quattro Giorni della Critica) in Teden novega filma (Settimana del Film-nuovo), ki dokazujeta, da za fasado zvezdniskega blišča festival usmerjajo ljudje, ki razmišljajo o njegovi vsebinski usmeritvi. Tako sredi sedemdesetih v Taormini vrtijo filme eminentnih evropskih in svetovnih avtorjev Miklosa Jancza, Istvana Szaba, Glauberja Roche, Jacquesa Rivetta, pa tudi Rogerja Vadima, Lindsaya Andersona in Rogerja Cormana. Ostali stranski programi prinašajo pomembne retrospektive, recimo Andreja Tarkovskega. Na čelu festivala sta v tem desetletju dve osebnosti, ki tam pustita svoj pečat: Gian Luigi Rondi in za njim Guglielmo Biraghi, ki sta kasneje postala umetniška direktorja največjega italijanskega festivala, beneške Mostre.

V osemdesetih in devetdesetih Taorminski festival krepi svoje pozicije z vsebinskimi dodatki in spretno kombinacijo domače produkcije ter ameriškega hollywoodskega, neodvisnega in evropskega filma. Osrednje retrospektive začne posvečati tudi nacionalnim kinematografijam, ob tem pa prireja tematske okrogle mize o najbolj žgočih temah, recimo ženskah na filmu, na katerih sodelujejo znani italijanski in tuji teoretiki filma, filozofi, sociologi in drugi. Konec osemdesetih se v Taormino vrne Guglielmo Biraghi in da festivalu nov polet. V različnih programih se predstavljajo avtorji kot Dušan Makavejev, Nagisha Oshima, Ingmar Bergman, Theo Angelopoulos, Pier Paolo Pasolini, Alexandro Jodorowsky. Ena najbolj odmevnih predstavitev v tem času velja "novemu" nemškemu filmu in njegovim avtorjem Rainerju Wernerju Fassbinderju, Wimju Wendersu, Wernerju Herzogu, Wernerju Schroeterju. V začetku devetdesetih je podoba festivala ukrojil filmski kritik in publicist Enrico Ghezzi. V naslednjih letih je na veličastno prizorišče v grškem gledališču pripeljal filme avtorjev, kot so Amos Gitai, Quentin Tarantino, Mohsen Makhmalbaf, Atom Egoyan, Zhang Yuan. Ob stalni usmeritvi k predstavitvi avtorskega filma pa Taorminski festival nikoli ni pozabil svoje zvezdniske plati: mediji in občinstvo so v Taormini vsako leto dočakali svoj trenutek, ko so prizorišče napolnili najbolj znani obrazi iz Hollywooda. Na videz nezdržljiva formula se je v italijanskem kulturnem in medijskem prostoru izkazala kot zelo uspešna, saj je festival v Taormini letos praznoval svojo 45. izdajo.

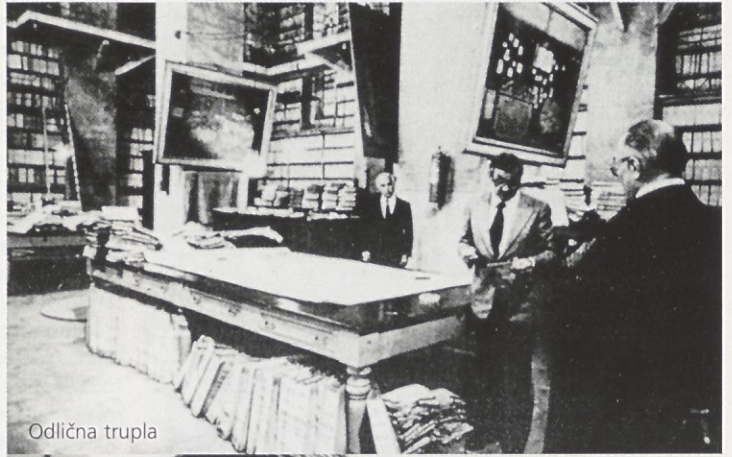
Poraženec z Mostre, sicer izkušen režiser in umetniški direktor nekaj italijanskih in tujih festivalov (Mystfest, EuropaCinema, Premio Solinas, Palm Springs Film Festival, Mostra) Felice Laudadio, se je znašel pred vprašanjem, kako nadaljevati tradicijo, pa vendar festivalu vtisniti svoj osebni pečat. Italijanski tisk, ki mu že na Lidu ni dal spati, ga je "čakal v zasedi", kot je dejal sam, pričakujoč njegove programske poteze. Laudadio ni napravil nič revolucionarnega, nobene dramatične spremembe, v glavnem je ostal v začrtanih programskih shemah in napovedal bistvene spremembe šele v "tretjem tisočletju". Ogradje festivala je

tekmovalni program, ki sta ga ocenjevali dve žiriji, žirija kritikov FIPRESCI in mednarodna žirija, ki ji je predsedoval Abbas Kiarostami. Tekmovalni programi so seveda najtežja kategorija vsakega festivala, največji problem množice festivalov pa je, kako zbrati deset ali petnajst filmov, ki bodo predstavljali svežo in atraktivno selekcijo. Podobne težave imajo tudi veliki festivali kot Benetke, Cannes in Berlin, takoj za njimi Karlovy Vary in Montreal, še bolj pa to velja za manjše prireditve. Laudadio se je brez dvoma znašel v težavah, ko je izbral dvanajst tekmovalnih filmov. Med znanimi imeni najdemo v selekciji Finca Miko Kaurismäkija s filmom *Highway Society* in Francoza Jacquesa Doillona s filmom *Petits Freres* (Mali bratje). Prav slednji, korektna, skoraj dokumentarna, tipično "doillonovsko" zastavljena drama o usodah predmestnih otrok v nekem francoskem mestu, ki natančno razpira tako medrasni kot družbeno socialni konflikt sodobnega urbanega okolja, je prejel tudi nagrado mednarodne žirije. Kaurismäkijev film je zabavna žanrska mešanica road-movieja in ljubezenske melodrame, zgodba o švercu droge čez rusko-finsko mejo, v kateri se mlademu brezposelnemu šoferju nepričakovano pridruži dekle iz visoke družbe. Po nenehnih zapletih in grobih intervencijah ruske mafije se finska Romeo in Julija v presenetljivem in dramatičnem zasuku najdeta na skupni poti. Zabavno, toda nič več kot to. Ameriške barve je zastopal film *American Histroy* (Generacija X) režiserja Tonyja Kaya, celovečernega debitanta, sicer pa uveljavljenega avtorja reklam in kratkih filmov. Film načenja sodobno urbano temo, pojav političnega in rasnega ekstremizma, obritoglavcev, novega nacizma in družbene nestrpnosti v ZDA. Zgodba se vrti okrog družine, ki jo razdre fanatični starejši sin, pripadnik šovinistične lokalne tolpe. Zaradi krutega uboja dveh črncev je obsojen na dolgoletni zapor, v katerem pa je sam žrtev surovega, bestialnega nasilja in posilstva. To ga strezni, da spremeni svoja stališča, toda po prihodu domov se mora soočiti s kruto resnico, da je seme, ki ga je posadil v glavo svojega mlajšega brata, poglano svoj zli sad. Končna cena streznitve je visoka, toda to je šele začetek njegove osamljene poti med ponorelo generacijo vrstnikov. Film se odlikuje po odličnih vlogah Edwarda Nortona in Edwarda Furlonga, primanjkuje pa mu izpovedne moči in prepričljivosti, kar nadomešča z melodramskimi učinki. Končni rezultat je tako kljub šokantnosti medel in ostaja na ravni povprečne hollywoodske melodrame. Britanski film *The Darkest Light* (*Temna luč*) je vzbujal pozornost že zato, ker ga je kot svoj celovečerni režiserski prvenec podpisal scenarist **Full Montyja**, Simon Beaufoy. Malce skrivnostna zgodba se vrti okoli desetletne podeželske deklice Catherine, ki v času bolezni svojega bratca vidi nadnaravne pojave in ima "vizije". Variacija lurdske Bernardke v sodobni podeželski Angliji sproži skepso na eni in globoko vero v odrešitev vse vasi na drugi strani. Teža, ki se zgrne na glavo "izbrane" deklice je preveč tako zanjo kot za njeno družino. Ko se upanja vaščanov izjalovijo, je katastrofa neizbežna. Tudi britanski film ni presegel skromne ravni tekmovalne sekcije, ki so jo potrdili še izraelski film *Chronica Shel Ah'Hava* (*Kronika ljubezni*) režiserke Tzipi Troppe (povprečna TV produkcija), norveška kostumska drama *Magnetisørens femte vinter* (*Magnetistova sedma zima*), iranska melodrama *Do Zon* (*Dve ženski*) (edini "presežek" tega filma utegne biti, da ga je režirala ženska, Tahmineh Milani), ruska socialna štorija o dveh mladoletnih prestopnikih *Kto esli ne my* (*Kdo, če ne mi*) izkušenega veterana Valerija Primakova in povprečen turški izdelek *Propaganda* režiserja Sinan Cetija. Tretji film izpod ženske roke v tekmovalnem programu, nemški *Requiem für Eine Romantische Frau* (*Rekvijem za romantično žensko*) Dagmar Knopfel je razčustvovana in razvlečena pripoved o sicer zanimivi epizodi iz življenja pesnika Clemensa Brentana iz 19. stoletja, morda še najbolj primerna za televizijo. Če sklenemo, lahko o tekmovalnem programu Taormine 99 povemo naslednje: Feliceju Laudadiju ni uspelo, da bi za svoj festival pridobil zanimiv in kvaliteten tekmovalni program. Odsotnost italijanskega filma je gotovo prispevala svoj delež, toda v slabem letu italijanske kinematografije ni bilo pričakovati, da bi katerega od filmov utegnili videti Taormina. Kar so imeli (in imeli so slabo in malo), so italijanski

producenti v začetku septembra usmerili na Mostro. Od dvanajstih filmov je bilo devet prvencev, kar kaže, da je Laudadio dosledno sledil programski usmeritvi svoje tekmovalne selekcije. Po srečnem naključju je v program debitantov uvrstil najboljši film od vseh, *Male brate* francoskega veterana Jacquesa Doillona.

Prvi spremljevalni program je Laudadio poimenoval Laboratorio in ga namenil eksperimentalnim, drznejšim in bolj svobodnim filmskim formam v glavnem mlajših, še neveljavljenih avtorjev iz Italije, Madagaskarja, Francije, Češke, Nemčije, Brazilije in Velike Britanije. O kvaliteti programa osmih filmov je težko soditi kar počez in povprek. V nekaterih delih je bilo zaslediti inovativnost in izvirno avtorsko poetiko, v drugih je šokirala izbira obdelane teme, v tretjih eksperimentalna vizualna forma in montaža. Najbolj izstopajoč dosežek v smislu vsega naštetega je podpisal španski režiser Carlos Ruiz v angleškem filmu *Vsakomur, ki me sliši* (*To Anyone Who Can Hear Me*). Film, posnet z roke v psevdodokumentaristični, grobo zrnati fotografiji in z minimalno osvetlitvijo, raziskuje psihična stanja in medsebojno interakcijo devetih različnih ljudi, ki se peljejo z istim vlakom. Skoraj brez dialoga in z minimalnim zunanjim dogajanjem, z izjemo vstopanja in izstopanja, je Ruiz stkal atmosfero anksioznosti, psihološke stiske in čustvene izpraznjenosti povsem običajnih ljudi, takorekoč slehernikov. Psihološko prepričljivo in človeško pretresljivo ogledalo sodobne družbe. Oba programa sta se vrtela v mestni kongresni dvorani, večnamenski stavbi v središču Taormine, kjer je bilo tudi tiskovno središče festivala. Če sta tekmovalni in eksperimentalni program "trdo" jedro festivala, na katero so pozorni predvsem filmski kritiki, pa je Laudadio moral misliti tudi na drugi, mnogo večji in nikakor ne manj pomemben del svojega občinstva. Ker je Taormina po tradiciji festival poletnih "množic", torej kulturnih turistov, ki so na Siciliji v večini, je v tretji program, Veliki filmi (Il Grande Cinema), uvrstil nekaj visokoproračunskih "crowdpleaserjev", ob katerih se je parter grškega gledališča napolnil do zadnjega sedeža, turistična in lokalna mladež pa je, sedeč na nahrbtnikih, bingljala s kamnitih stopnišč, ki obročasto obkrožajo osrednje prizorišče. V tem programu so največ pozornosti vzbudili ameriški visokoproračunski filmi *Notting Hill* z Julio Roberts in Hughom Grantom, *Mumuja*, *Instinkt* z Anthonyjem Hopkinsom (slab, slab, še slabši!) in *Podle igre*, teenagerska različica nevarnih razmerij. Nedvomno najbolj privlačen in žlahten programski odsek pa je bilo potovanje v filmsko zgodovino pod naslovom Veliki restavrirani filmi (Grande Cinema Restaurato). Laudadio je zbral 17 filmov, v glavnem italijanskih in ameriških, ter jih brez izjeme zavrtel v grškem gledališču, pod vedrim nebom, posutim z zvezdami, ki je samo še poudarjalo veličastnost častitljivega celuloida. Italijansko filmsko zgodovino so predstavljali: *Divorzio all'Italiana* (*Ločitev po italijansko*) Pietra Germija iz leta 1962, črnohumorna zgodba o sicilijanskem bogatašu (Marcelo Mastroianni), ki se hoče na hitro znebiti svoje žene; *La battaglia di Algeri* (*Bitka za Alžir*) Gila Pontecorva iz leta 1966, *Il Commissario Pepe* (*Komisar Pepe*) Ettoreja Scole (1969); *Cadaveri eccellenti* (*Odlična trupla*) Francesca Rossija iz leta 1975; *Beli šejk* (*Lo Sceicco bianco*) Federica Fellinija iz leta 1952 (njegov manj znani film z Albertom Sordijem v glavni vlogi) in znameniti špageti-western *Za pest dolarjev* (*A Fistful of Dollars*, 1964) Sergia Leoneja s Clintom Eastwoodom, ki je nastal kot *remake* *Yojimba* Akira Kurosawe. Ameriško filmsko zakladnico so predstavljali: *Bratje blues* (*Blues Brothers*) Johna Landisa iz leta 1980; kultni film generacije *Veliki mrz* (*Big Chill*) Lawrenca Kasdana (1983); *Sedem veličastnih* (*The Magnificent Seven*, 1957) Johna Sturgessa z enim najbolj veličastnih *castov*, kar jih je kdaj videl celulojd (Yul Brynner, Eli Wallach, Steve McQueen, Horst Bucholz, Charles Bronson, Brad Dexter in James Coburn); *Divja horda* (*The Wild Bunch*) Sama Peckinpacha z enim od največastnejših moških *castov* (William Holden, Robert Ryan, Ernest Borgnine, Warren Oates, Emilio Fernandez in Bo Hopkins); *Sedem nevest za sedem bratov* (*Seven Brides for Seven Brothers*) Stanleya Donena in – *last but not least* – še ena kulturna poslastica, *Taksist* (*Taxi Driver*) Martina Scorseseja, zgodba o vietnamskem veteranu Travisu Bicklu v podobi Bobbya de Nira. To je bil program, zaradi katerega se je

Odlična trupla

Io la conosco bene

splačalo priti v Taormino, tudi če bi odšteli vse drugo. Odlična poteza Feliceja Laudadia, ki jo je z osebnim pismom podprl tudi Martin Scorsese, eden od ustanoviteljev Ameriškega fonda za ohranitev in restavracijo filmske dediščine. Filmska dediščina je v modi in njeno ohranjanje globalni trend, odkar smo se ob stoletnici gibljivih slik zavedli krhkosti celuloida. Vsak izlet v (restavrirano) zgodovino, še posebej v okviru filmskega festivala, je zato deležen velike medijske pozornosti. Nič drugače ni bilo v Taormini, zato se je celo zdelo, da so Felice Laudadio in italijanski mediji začasno odložili orožje... Tri filme so v Taormini spremenili v "dogodek" brez kategorije. Najprej izredno zanimiv italijanski dokumentarec o ameriškem pisatelju in scenaristu Barryu Giffordu, *Wild At Heart In New Orleans* (Guifford je napisal scenarij po Kerouacovem romanu *Na cesti* za F. F. Coppola, pa *Divji* v srcu za Davida Lyncha), nato italijanski film iz srede šestdesetih *Io la conosco bene* z zvezdniško domačo zasedbo, ki jo je dodatno poudarila še monografija, predstavljena ob filmu, in "preživeli" akterji, ki so se prikazali v Taormini, na koncu pa še "svetovna premiera" zelo novega in zelo neznanega ameriškega filma italijanskega režiserja Giancarla Ferranda *Uninvited* (*Nepovabljeni*) s Francom Nerom in Vanesso Redgrave v glavnih vlogah. Glavna privlačnost slednjega je bila za domače občinstvo, medije in kritike "joint venture" ameriške produkcije in italijanskih igralcev pod taktirko italijanskega režiserja.

Če bi Laudadijevo Taormino '99 ocenjevali s šolskim ocenami, bi bila najprimernejša ocena 3. Dvojko za tekmovalni program in čisto petico za restavrirano filmsko zgodovino, vse ostalo pa neke vmes, nekaj plusov in vrsta minusov. Tekmovalne selekcije so seveda tudi problem mnogo večjih, predvsem pa finančno močnejših festivalov, kot je Taormina. Slednje financirajo izključno lokalna skupnost in turistične organizacije kot sponzorji. Za posamezne programe so poiskali pomoč državnih institucij, kot so Istituto Luce, Italijanska kinoteka in podobne. Tisto, kar je najbolj očitno umanjalo, je bil sodobni italijanski film; bilo ga je samo za vzorec, pa še to slabega. Morda bi veljalo program obogatiti v tej smeri. Felice Laudadio za naslednjo izdajo festivala obljublja nekaj dramatičnih sprememb, ni pa povedal, kakšne naj bi bile. Grenka izkušnja z Mostro je še približu...•